

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА СОЦІОЛОГІЇ**

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ
(НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу
07-411.1 групи
денної форми навчання
Освітньо-професійної програми
Соціальна робота
Дар`я КУРИЛЕНКО

Керівник: к.пед.н., доцентка
Тетяна КОРШУН

Рецензент: к. психол. н., доцентка
Вікторія КАЗІБЕКОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СИРІТСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	6
1.1. Сирітство в Україні як соціальне явище	6
1.2. Характеристика основних проблем дітей-сиріт	12
1.3. Правове закріплення основ соціального захисту дітей-сиріт.....	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ	30
2.1. Прийомна сім'я як інноваційна технологія соціального захисту дітей-сиріт	30
2.2. Шляхи вдосконалення та рекомендації щодо покращення соціальної роботи з дітьми-сиротами (на прикладі Херсонської області)	33
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що найбільш гострою проблемою, яка в сучасних умовах набуває все більш важливе значення, є інституалізація дитинства. Нестабільність цього інституту супроводжується посиленням такого негативного процесу як сирітство. Діти-сироти та діти, які залишилися без піклування батьків, є високо вразливою соціальною групою. Ця група посідає особливе місце в структурі соціально незахищених категорій населення, і перш за все тому, що статус соціально незахищених надається їм тимчасово, до досягнення ними повноліття, тоді як соціальні проблеми депривації, недосоціалізації і недостатньої кваліфікації членів цієї групи супроводжують їх життя набагато довше.

Виховання дітей сиріт, які залишилися без піклування батьків, в державних установах не здатне повністю реалізувати їх інтереси і права. Негативний соціальний досвід, емоційно-психологічна нерозвиненість, нереалізована потреба дитини в батьківській любові і прихильності, і, як наслідок, спотворення самосвідомості і деформація особистості, це все впливає на подальше життя дитини. Дитина, будучи позбавлена батьківського піклування, віддається на піклування держави. Держава забезпечує заміну догляду за такою дитиною. Існуюча система роботи з дітьми-сиротами та дітьми, які залишились без піклування батьків, в державних установах залежить від безлічі факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру і не завжди сприяє успішній адаптації особистості на всіх її вікових етапах. Суто специфічний досвід різних установ соціального обслуговування не дозволяє скласти однозначно задану програму діяльності, тому технології адаптуються до умов тієї установи, в якій вони повинні застосовуватися. У той же час наявний досвід конкретної установи дозволяє збагатити практику застосування

технологій соціальної роботи та оптимізувати їх для більш широкого кола умов реалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Освітньо-кваліфікаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 20.10.2020 р. № 3) та наказом по Херсонському державному університету від 06.04.2021 № 430-Д «Про затвердження тематики кваліфікаційних робіт (проектів) здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми у 2020-2021 навчальному році».

Мета дипломної роботи – визначити технології соціальної роботи з дітьми - сиротами на прикладі Херсонської області.

Об'єкт дипломної роботи – сирітство як соціальна проблема.

Предмет дипломної роботи – технології соціальної роботи з дітьми -сиротами на прикладі Херсонської області.

Для вирішення даної мети нами були поставлені наступні **завдання**:

1. Розкрити сутність поняття сирітства як соціальної проблеми.
2. Охарактеризувати основні проблеми дітей - сиріт.
3. Обґрунтувати технології соціальної роботи дітей - сиріт.
4. Надати рекомендації щодо покращення соціальної роботи з дітьми-сиротами в Херсонській області.

У ході дипломної роботи було використано наступні **методи дослідження**: описовий метод, аналітичний, аналіз та синтез, узагальнення та систематизація.

Апробація результатів роботи. Матеріали дослідження обговорювались на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 01.03.2021р. №8).

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

СИРІТСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

1.1. Сирітство в Україні як соціальне явище

В даний час проблеми розвитку дітей, що залишилися без піклування батьків, їх соціалізації та інтеграції в суспільство є предметом активного обговорення в науковому світі. Сирітство – складне соціальне явище, яке має прямий зв'язок з процесом становлення і формування дитинства в неординарних умовах, коли розвиток особистості дитини відбувається в неблагополучній ситуації - відриву дитини від сім'ї і сімейного виховання.

Дитина, позбавлена батьківського піклування, передається на піклування держави. Держава зобов'язана забезпечити догляд за такою дитиною. Такий догляд включає в себе, наприклад, передачу на виховання, усиновлення або приміщення в відповідні установи по догляду за дітьми.

«...Соціальне сирітство – один з найважчих феноменів, що існують в сучасному суспільстві. Під «соціальними сиротами» розуміють дітей (до 18 років), які мають біологічних батьків, але ті з яких-небудь причин не займаються вихованням та утриманням дитини і не дбають про нього».[21, с.197]

Розглядаючи сирітство як соціальне явище, відзначимо, що в будь-якому суспільстві завжди були, є й будуть діти, які з різних причин залишаються без батьків, а процес їхнього розвитку відбувається або в іншій сім'ї, або в спеціально створених для цього установах. Багато в чому подальша доля дітей-сиріт залежить від ставлення до цієї проблеми і суспільства, і держави[21, с.195].

У кожній цивілізованій державі турбота про знедолених дітей є головною моральною нормою. Дитина, яка втратила батьків, – це особливий, по-справжньому трагічний світ. Потреба мати сім'ю, батька й матір – одна з найсильніших потреб дитини.

Для будь-якого суспільства характерна закономірність: втрата або зниження потенціалу загальнолюдських і духовних цінностей у родині призводить до вияву феномену розвитку соціального сирітства. І, як наслідок, ми спостерігаємо збільшення кількості дітей, які залишилися без піклування батьків. Особливо таку тенденцію простежуємо під час економічних криз і війн, а також у перехідний період від старого стану соціальної системи до нового. Не таємниця, що сьогодні українська держава перебуває саме в такій ситуації, тому актуальність зазначеної проблеми очевидна.[1]

Вивчення наукової літератури з означеного питання дозволило встановити, що проблема сирітства характерна для всіх країн світу. Так, за даними ЮНІСЕФ тільки у 27 країнах Центральної й Східної Європи та колишнього СРСР кількість дітей, які виховувалися за межами сім'ї, у кінці 90-х рр. сягала 1,5 млн., а через 10 років цей показник збільшився на 150 тисяч. У різних регіонах світу питома вага таких дітей складає від 0,5 до 2 % [16, с.37].

З юридичної точки зору, діти-сироти – особи у віці до 18 років, у яких померли обидва або батько; діти, які залишилися без піклування батьків – особи у віці до 18 років, які залишилися без піклування єдиного з батьків або обох батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, обмеженням їх в батьківських правах, визнанням батьків безвісно відсутніми, недієздатними (обмежено дієздатними), оголошенням їх померлими, встановленням судом факту втрати особою піклування батьків, відбуванням батьками покарання в установах, що виконують покарання у вигляді позбавлення волі, знаходженням в

місцях тримання під вартою підозрюваних і звинувачених у вчиненні злочинів, ухиленням батьків від виховання своїх дітей або від захисту їх прав та інтересів, відмовою батьків взяти своїх дітей з освітніх організацій, медичних організацій, організацій, що надають соціальні послуги, а також в разі, якщо єдиний батько або обидва батьки невідомі, в інших випадках визнання дітей залишилися без піклування батьків в установленому законом порядку [25].

Сирітство як процес руйнівно впливає на емоційні зв'язки дитини з навколишнім їй соціальним середовищем, зі світом дорослих і однолітків і викликає глибокі вторинні порушення фізичного, психологічного і соціального розвитку. Слід врахувати, що існує два основних типи сирітства (дітей, які залишилися без піклування батьків): сирітство звичайне (виникає внаслідок загибелі батьків дитини з тих чи інших причин) і соціальне сирітство (виникає тоді, коли діти позбавляються піклування батьків в силу небажання або неможливості батьків здійснювати батьківські обов'язки, через що батьки відмовляються від дитини або «усуваються» від її виховання).

До сьогодення, в світі протягом багатьох століть переважало сирітство звичайне. Однак, з середини ХХ століття соціальне сирітство стало набувати загрозливих масштабів, причому зростання числа дітей, які опинилися без піклування при живих батьках спостерігається в багатьох країнах світу, в тому числі і в розвинених.

В нашій країні дана проблема стоїть особливо гостро: соціальні сироти становлять абсолютну більшість дітей, які залишилися без піклування батьків [19, с.170]. В якості причин і джерел сирітства завжди були і є об'єктивні чинники. Це: стихійні лиха, аварії, катастрофи, нещасні випадки, хвороби і передчасна смерть батьків. Ускладнюють ситуацію і прогресуюча тенденція до руйнування моральних підвалин сім'ї, бездуховність, втрата життєво важливих людських цінностей. Число знедолених дітей продовжує

поповнюватися і внаслідок позбавлення батьків їх батьківських прав через пияцтво, аморальний спосіб життя, відмови матерів від змісту і виховання своїх дітей; зростання кількості матерів-одиначок, неповнолітніх матерів та інших причин, що викликають соціальне сирітство.

В останні роки сильно загострилися соціально-економічні причини, що зумовлюють зростання сирітства та соціального сирітства. У тих регіонах, де перестали існувати багато підприємств (порушення співвідношення продуктивних сил і виробничих відносин), спостерігаються масове безробіття, голод, пияцтво. У цих місцях зменшилася кількість новонароджених дітей, зросла кількість сімей, які не мають дітей; збільшилася кількість позашлюбних народжень, небажаних дітей, неповних сімей; зросла ймовірність смерті батьків багатьох дітей (катастрофи в шахтарських регіонах); різко збільшилася кількість сімей, позбавлених елементарних умов життя тому що він став міграції, безробіття, не виплати і / або несвоєчасних виплат заробітної плати, соціальних допомог, пенсій; виросло число сімей, які перебувають в передкризовому стані; істотно збільшилася кількість дітей, які постраждали від жорстокого поводження, різних форм насильства з боку батьків. В середньому, по кожному регіону щорічно виявляється від 2-х до 4-х тисяч дітей, з різних причин залишились без батьківського піклування, знову і знову з'являються соціальні сироти[21, с. 17].

Виділяються категорії «діти-сироти» і «діти, що залишилися без піклування батьків». До числа дітей-сиріт відносяться ті діти, у яких померли обоє батьків або помер єдиний наявний батько. До числа дітей, які залишилися без піклування батьків, відносяться ті, хто залишився без піклування обох батьків або єдиного з батьків в зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними (обмежено дієздатними), які перебувають в лікувальних

установах, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, що знаходяться в місцях утримання під вартою, підозрюваних або обвинувачених у скоєнні злочинів, у зв'язку з ухиленням батьків від виховання дітей або від захисту їхніх прав та інтересів, відмовою взяти своїх дітей з виховних, лікувальних установ, закладів соціального захисту населення та інших аналогічних установ і в інших подібних випадках[15, с. 53].

Законодавство нашої країни не виділяє ніяких принципових відмінностей між цими категоріями дітей (сиротами та соціальними сиротами) з точки зору загальних принципів, змісту і відповідних заходів державної соціальної підтримки. Сучасні вихованці дитячих будинків в більшості своїй – соціальні сироти. У дитячих будинках все менше стає дітей хронічних алкоголіків, хворих спадковими хворобами тощо. Батьки даних дітей цілком здорові психічно і фізично, але вони стали соціально депривованими особистостями, тобто людьми, в силу певних несприятливих соціально-психологічних і соціально-економічних чинників, що знаходяться в стані апатії, байдужості і до себе, і до навколишнього світу, такими, що втратили почуття власної гідності, відповідальності, співчуття до оточуючих, озлобився на весь світ, в тому числі, на превеликий жаль, і на своїх дітей. В силу недосконалості системи соціального обліку, високої динаміки зростання числа дітей, які втратили піклування батьків, точна кількість дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, в нашій країні назвати навряд чи можливо[17, с. 32].

В останні роки все більше заявляє про себе ще один різновид сирітства – приховане соціальне сирітство. Падіння рівня життя, збільшення числа неблагополучних сімей призвело до того, що діти нерідко витісняються на вулицю, наслідком чого є зростання бездоглядності та безпритульності. Соціальне становище сиріт та

соціальних сиріт дуже важке. Вони не мали можливості повноцінно освоїти соціальну роль члена сім'ї.

Основними причинами залишення дітей без батьківського піклування є:

«...- соціально-економічні, пов'язані із зубожінням сімей (безробіття обох або одного з батьків, жебрацтво батьків, тривала відсутність батьків, відсутність постійного житла, розлучення батьків);

- морально-етичні (асоціальний спосіб життя батьків, примушення дітей до жебракування, злочинні діяння батьків, різноманітні форми насильства);

- психологічні (суб'єктивні) – раннє або позашлюбне материнство; дисфункційність сім'ї, нездорова емоційна атмосфера в сім'ї, конфліктність;

- медичні – наявність хвороб у батьків, що унеможливають виконання батьківських обов'язків»[1, с. 139].

Негативну роль зіграло скасування обов'язкової повної середньої загальної освіти і комерціалізація професійної середньої спеціальної освіти. Збільшується число дітей, які ніколи не вчилися (діти, взагалі не відвідують школу). Інша суттєва причина росту кількості дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, – криза інституту сім'ї: зростання бідності, погіршення умов життєдіяльності та руйнування моральних цінностей і виховного потенціалу сімей. Так само, в результаті зростання смертності в молодих віках, масових розлучень і позашлюбної народжуваності, збільшується кількість неповних сімей, що мають незначні можливості (перш за все – економічні) для утримання та виховання дітей.

В кінцевому підсумку доводиться зробити висновок, що негативному впливу піддаються сьогодні практично всі діти, в тому числі, діти з благополучних сімей. Ті законодавчі та громадські ініціативи, які робляться на сьогоднішній день з метою виправлення

описаних вище несприятливих умов соціалізації дітей, на жаль, не в належному ступені ефективні. Кількість дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, росте з кожним роком. Це говорить про те, що дитяче сирітство – одна з найгостріших соціальних проблем сучасної України.

1.2. Характеристика основних проблем дітей-сиріт

Становище дітей в суспільстві служить соціальним індикатором морального здоров'я суспільства. Співробітники соціально-реабілітаційних центрів фіксують зростання соціальної дезадаптації дітей, який викликаний, з одного боку, дистанціюванням школи від соціальних, педагогічних, психологічних проблем неблагополучних сімей і проблем важких дітей, а з іншого боку, викликаний недоліками превентивної (профілактичної) соціальної практики, зокрема, – несвоєчасним виявленням соціально неблагополучних сімей.

Методологічний пошук ефективних способів попередження ризиків соціального сирітства, методів і форм його профілактики обумовлює необхідність розгляду широкого контексту проблеми сирітства, виявлення його причин, серед яких прийнято розділяти такі групи негативних факторів [33, с 45].

Соціально-економічні фактори. Дія цих факторів носить пролонгований характер і корінням сягає в трансформацію радянської соціально-економічної структури, яка сталася в 90-і роки ХХ століття. Модель, що існувала раніше, функціонувала за принципом патерналізму, то є обмежувала можливості акумуляції самостійних економічних і соціальних ресурсів для окремих соціальних груп і ставила їх практично в тотальну залежність від державної підтримки (безумовна забезпеченість роботою, житлом, освіта для дітей). Розпад радянської

системи перемістив ці групи в зону ризику як в економічному, так і в соціальному вимірах.

Фактори соціальної ексклюзії. Багато сімей з групи ризику характеризуються виключенням з систем соціальної безпеки. вони часто випадають зі сфери дії соціальних служб під час відсутності кваліфікованої допомоги. Причиною цього є відсутність необхідних документів, складності, пов'язані з їх отриманням. До цих же факторів належить «Випадання» з соціальних мереж, що виражається в ослабленні родинних і дружніх зв'язків, продуктивних контактів з місцевим співтовариством. В цих умовах кризові сім'ї формують нове соціальний простір, вибудовуючи комунікацію з такими ж знедоленими, депривованими людьми, що є додатковим фактором поглиблення кризової ситуації

Соціально-психологічні чинники. Соціально-психологічні причини пов'язані з кризою сім'ї, погіршенням клімату в ній, збільшенням числа розлучень, втратою одного з батьків, з грубим ставленням до дітей в сім'ї, фізичними покараннями. До них, перш за все, можна віднести кризу внутрішньо-сімейних стосунків, психологічну дезінтеграцію сім'ї. Імовірність такого кризи може бути обумовлена названими вище соціально-економічними факторами, алкоголізацією і відсутністю навичок, необхідних для виконання базових соціальних ролей: партнерських, батьківських. Наслідком цього є соціально-рольова дезадаптація, «Втрата здатності» до виконання базових соціальних ролей. У більшості дітей з неблагополучних сімей відсутня емоційна особистісна приналежність до сім'ї, до школи, як основних інститутів соціалізації, що є наслідком соціальної деформації основних факторів розвитку дитини[27, с. 12].

Соціальна дезадаптація в випадках подібного роду виступає в чотирьох основних формах: порушення навчання, порушення поведінки, порушення контактів і в змішаній формі, що включає в себе поєднання

вищевказаних ознак. Соціальна дезадаптація (у вираженій формі) в дитячому віці веде до формування людей малоосвічених, не мають трудових навичок, моральної орієнтації на створення повноцінної сім'ї, психологічної готовності бути хорошими батьками і так далі.

Всі діти, що проходять через соціально-реабілітаційні центри, мають складний медичний статус, що часто обумовлено їх соціальною занедбаністю. Ще у внутрішньоутробному періоді розвитку більшість зазначених дітей, як з'ясується, піддавалося впливу стресогенних чинників, вкрай негативно позначилися на їх фізичному і психологічному здоров'ї: несприятливий перебіг вагітності, пов'язаний зі зловживанням майбутньою матір'ю курінням і алкоголем або навіть наркотиками, неправильний режим харчування і сну майбутньої матері, нездоровий спосіб життя майбутньої матері, що призводить до порушення розвитку плоду. Медичне обстеження таких дітей в центрах соціальної реабілітації показує, що майже всі вони мають соматичні захворювання, які у більшості з них носять запущений або хронічний характер, тягнуться з внутрішньоутробного періоду, з періоду новонародженості або з періоду дитинства[27, с. 13].

Ступінь деформації соціального розвитку дитини може бути різна. Тут виділяється педагогічна занедбаність і глибша її ступінь (форма) – соціальна занедбаність[15, с. 35]. Для дітей педагогічно запущених характерні, перш за все, прояви відхилень поведінкового характеру – лихослів'я, зухвалі витівки, негативне ставлення до навчальної діяльності, особистісне опір вимогам вчителів, вихователів. Один з найбільш істотних дефектів в соціальному розвитку цих дітей – майже повна відсутність, або дуже низький рівень реальних, привабливих для них життєвих перспектив.

Причинами педагогічної занедбаності дітей можуть бути недостатність (безсистемність) сімейного виховання, важкі побутові умови, відсутність єдиних вимог до дитини з боку дорослих, погана

організація навчально-виховного процесу, негативний вплив вулиці, бездоглядність. При педагогічній занедбаності відбувається затримка розвитку дітей не тільки в розумовому відношенні і в пізнавальних інтересах, але і в формуванні почуття боргу, відповідальності та інших моральних соціальних складових. Зокрема, істотна розпещеність дітей, всездозволеність, що стала звичкою дитини, також ведуть до педагогічної занедбаності, до якої схильні і соціально благополучні діти (часто це характерно для дітей з дуже багатих сімей) [29, с. 32].

В епіцентрі причин соціальної занедбаності дітей – сім'я, в якій відбувається фізичне, сексуальне (і, відповідно, психічне) насильство над дітьми. Така сім'я надає на дитини пряме десоціалізуючий вплив. Звідси – головна ознака соціальної занедбаності – глибока деформація і / або руйнування соціальних зв'язків дитини з найголовнішими для неї інститутами соціалізації: сім'єю і школою. У дітей сиріт з асоціальною поведінкою відзначаються спотворені уявлення про реальну дійсність. Несприятливі умови життя обумовлюють наявність у них емоційних розладів і неврозоподібних станів: одні з них пригнічені, загальмовані, інші, навпаки, збудливі, гіперактивні.

Відсутність зацікавленої уваги (емпатії) до дитини з боку дорослих (насамперед – батьків) деформує її уявлення про саму себе, формує у неї неадекватний рівень домагань і неадекватну самооцінку. Жорстокість в сім'ї формує у дітей недовіру до дорослих, почуття соціальної небезпеки, провокує виникнення труднощів у спілкуванні тощо. Тривале незадоволення як основних (фізичних) так і вищих (Естетичних, пізнавальних) потреб дитини в сім'ї, в школі, в найближчому соціальному оточенні, негативно впливає на його індивідуальний психологічний і соціальний статус. Затримка психічного розвитку (ЗПР) спостерігається приблизно у 40% дітей, які є вихованцями різноманітних соціальних центрів [29, с. 43]. ЗПР у розглянутого контингенту дітей особливо характеризують такі симптоми: зниження пізнавальної

активності, невміння виділяти суттєві ознаки, «дитяча» конкретність мислення, недостатня здатність до узагальнення, нерозвиненість абстрактно-логічного мислення, обмеженість кола інтересів повсякденним життям, убогий запас знань, слабкість довільної регуляції діяльності.

Таким чином, у дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, вкрай важке психосоціальне положення, викликане як їх вродженими властивостями нервової системи і особливостями особистості, ускладненими неврологічними явищами, так і їх негативним життєвим досвідом, педагогічної та соціальної занедбаністю.

1.3. Правове закріплення основ соціального захисту дітей-сиріт

Правове регулювання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків включає в себе три рівні: міжнародний, федеральний і регіональний.

На міжнародному рівні права дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків закріплені в документах міжнародних організацій, таких як ООН. Перш за все, мова йде про наступні акти:

- Декларація прав дитини;
- Загальна декларація прав людини, прийнята ООН в 1948 р.;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права;
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;

Конвенція про права дитини закріплює в статті 3, що держави – учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних мір і ін. в позначених міжнародних документах встановлені основні

принципи і норми політики держав відносно дітей, вимоги щодо захисту дитинства. Даними міжнародними договорами визначена сфера відповідальності держави і суспільства, вказані основні права дітей, відповідно до сучасних соціальними умовами.

Залежно від причин, за якими діти залишаються без батьківського піклування, турботи, законодавство України виділяє дві категорії дітей, які потребують влаштування – діти-сироти та діти, які залишилися без піклування батьків. Таким дітям присвоюється відповідний статус. Статус дитини-сироти та дитини, що залишився без піклування батьків, – певне відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування. Зазначені статуси визначаються ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» [6], ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків» [32]

Розділ IV СК України визначає такі форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків: усиновлення (глава 18), опіка та піклування над дітьми (глава 19), патронат над дітьми (глава 20), прийомна сім'я (глава 20-1), дитячий будинок сімейного типу (глава 20-2). Ці форми вважаються сімейними формами влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, оскільки їх пристрій, проживання (крім патронату), виховання здійснюється в домашніх умовах. Цим формам законодавчо віддається пріоритет (ч. 3 ст. 5 СК України). Законодавче регулювання кожної з названих форм зазнає змін, які не завжди позитивно позначаються на їх застосуванні у практичній діяльності суб'єктів правовідносин щодо влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків.

СК України поняття усиновлення визначає:

- добровільність, тобто прийняття особи у сім'ю у порядку усиновлення не може відбуватися проти волі особи, про своє бажання прийняти усиновлювач повинен подати заяву (ст. 223 СК України);
- дія, яка вказує на прийняття у сім'ю іншої особи, яка не перебуває у правовому відношенні батько - дитина. Це може бути як родич, так і той, хто не перебуває у жодних правових зв'язках. Ці зв'язки можуть ґрунтуватися, зокрема, на відносинах, котрі не регулюються правовими нормами (кумівство, сусідство та ін.);
- внаслідок такого прийняття особа не просто стає членом сім'ї усиновлювача, а набуває правового статусу дитини з усіма наслідками, які випливають із факту біологічного походження. Окреме визнання усиновлювача та усиновленого членами сім'ї міститься у ряді актів законодавства (напр., ст. 1 Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб", Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України "Про міліцію" та частини шостої статті 22 Закону України "Про пожежну безпеку" (справа про офіційне тлумачення терміна "член сім'ї") від 03.06.99 р. та ін.);
- проведення у передбаченому порядку. Крім окремого винятку, такий акт може відбуватися тільки на підставі рішення суду, яке ухвалене у передбаченому процесуальним законом порядку, відповідає вимогам, встановленим законом, а також набрало законної сили. Коментованою статтею встановлене загальне правило щодо порядку усиновлення, але воно може здійснюватися інакше, у порядку, встановленому ст. 282 СК

України та іншими актами. Так, відповідно до ст. 31 Консульського статуту України, затв. Указом Президента України від 02.04.94 р. N 127/94, консулом провадиться усиновлення дитини, яка є громадянином України і проживає за межами України. При цьому запровадження судового порядку усиновлення не означає, що усі здійснені до цього часу усиновлення вважаються такими, що не породжують відносин внаслідок факту усиновлення.

Справи про усиновлення розглядаються порядком окремого провадження, визначеного Цивільним процесуальним кодексом України. Суди порядком окремого провадження також можуть встановлювати факти усиновлення (удочеріння), якщо в органах реєстрації актів громадянського стану не зберігся відповідний запис чи відмовлено у його відновленні або ж він може бути відновлений лише на підставі рішення суду про встановлення факту реєстрації акта громадянського стану (п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України N 5 від 31.03.95 р. "Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення"), однак це не стосується безпосередньо здійснення усиновлення.

Судом не може бути встановлений факт усиновлення лише у зв'язку із знаходженням дитини на вихованні і утриманні заявника (заявників), оскільки підставою для виникнення відносин із усиновлення є рішення суду, яке набрало законної сили. Тобто фактичне усиновлення не породжує правових наслідків.[30].

Традиційно склалося, що перевага при усиновленні мають усиновителі, які є подружжям. Внаслідок такого усиновлення створюється повна сім'я, що найкращим чином забезпечує можливості і умови для загального фізичного, психічного, морального та духовного розвитку дитини. Згідно ч. 1 ст. 208 СК усиновленим може бути дитина, а також повнолітня особа. Правовий статус дитини має особа до досягнення нею

повноліття (ст. 6 СК). У виняткових випадках може здійснюватися усиновлення повнолітньої особи (ч. 2 ст. 208 СК). Можливість особи бути усиновленим виникає з дня народження дитини, тобто з дня виникнення у нього правоздатності. Оскільки правоздатність особи припиняється у зв'язку з його смертю, то і не може бути прийнято рішення про усиновлення дитини, яка померла.

Законодавство України не передбачає можливості усиновлення ще ненародженої дитини або предоставляння батьками згоди на усиновлення ще до народження дитини. Кількість дітей, яку може усиновити один усиновлювач, законом не обмежується. Усиновлювачем (усиновлювачами) дитини можуть бути як громадяни України, так і іноземні громадяни, і особи без громадянства, які постійно проживають в Україні. Усиновлювачами можуть бути подружжя, а також чоловік і жінка, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу (ч. 3-6 ст. 211 СК України). Останнє є винятком з правила і відноситься до питань, які вирішуються в судовому порядку (п. 2 ч. 4 ст. 211 СК України). З огляду на те, що відповідно до ч. 3 ст. 3 СК України одинока особа має право на сім'ю, немає сенсу забороняти такій особі бути усиновлювачем. Крім того, незабаром перед Україною, як свого часу перед іншими країнами Європи, постане питання про зміну законодавства про усиновлення в частині усиновлення та удочеріння дітей одностатевими парами.

Законодавством передбачено обмеження мінімального і максимального віку для осіб, які бажають стати усиновлювачами. Усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа віком не молодше 21 року, за винятком випадків, коли усиновлювач є родичем дитини. Очевидно, що такі обмеження пов'язані з прагненням законодавця надати відносинам між усиновителями і усиновленим особою характер, максимально наближений до відносин між батьками і дітьми. Крім

цього, законом встановлено, що усиновителем може бути особа, що старша за не менше ніж на 15 років дитини, що підлягає усиновленню. Різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більше 45 років (ч. 1, 2 ст. 211 СК України). Зазначені положення законодавства, маючи благородну мету – захистити благополуччя дитини, запобігти фізичне, психологічне насильство, недбале та брутальне поводження та експлуатацію дітей, в той же час перешкоджають значній кількості громадян України реалізувати свої права на усиновлення, на батьківство, материнство, на проживання в сім'ї. Значно обмеживши коло осіб, які можуть бути усиновлювачами, одночасно звужується і коло дітей, які можуть бути усиновленими.

Закон містить умови, при яких особа не може бути усиновлювачем. Так, не можуть бути усиновлювачами особи, які: обмежені у дієздатності; визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; були усиновлювачами іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним з їхньої вини; знаходяться на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); страждать хворобами, при наявності яких особа не може бути усиновлювачем; є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; особи, інтереси яких протидіє суперечать інтересам дитини. Виходячи з інтересів дітей, ст. 213 СК України встановлює пріоритет для певного кола осіб – громадян України, які бажають усиновити дитину. Так, переважне перед іншими право на усиновлення дитини мають: особи, в сім'ї яких виховується дитина; чоловік матері, дружина батька дитини, яка усиновлюється; особа усиновляє кількох дітей, які є братами, сестрами; особа, яка є родичем дитини; подружжя.

Слід зазначити, що самим недосконалим і вимагає перегляду законодавцем, є розділ VI СК України. Розділ називається «Особливості усиновлення дітей громадянами України, які проживають за її межами, та іноземцями. Крім, як в назві, категорія «громадяни України, які проживають за її межами» в самій главі не згадується. Передбачаючи в назві розділу усиновлення дітей-громадян України громадянами України, які проживають за її межами, та іноземцями, завуальовано цей розділ дає можливість усиновлювати особам, які не є громадянами України (абз. 2 ч. 1 ст. 282 СК України). Спірними є також положення зазначеного розділу, що передбачають адміністративний порядок усиновлення громадянином України дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України. А саме усиновлення в консульській установі або дипломатичному представництві України. Крім того, в Україні діє така позитивна норма, яка стримує зловживання в сфері усиновлення іноземними громадянами дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, які є громадянами України, яка забороняє посередницьку, комерційну діяльність щодо усиновлення дітей. Очевидно, що усиновлення є найоптимальнішою і переважною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків.

Виникнення правовідносини з усиновлення характеризується особливим юридичним складом, специфіка якого полягає в одночасному припиненні одних сімейних відносин або відносин з опіки та піклування і виникненні інших сімейних правовідносин. Ми вважаємо, що усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи, вчинене на підставі рішення суду (юридичного акту), в результаті якого між усиновлювачем і його родичами, з одного боку, і яку усиновлюють і його нащадками – з іншого боку, виникають такі ж права і обов'язки, як між батьками та дітьми, а також родичами за походженням.

Опіка та піклування. Правова регламентація такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, як опіка та піклування, здійснюється за цивільним та сімейним законодавством України. Однак ні ГК України, ні СК України не містять поняття «опіка та піклування», а вказують лише їх цілі і завдання – опіка і піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснюють свої права і виконувати обов'язки (ч. 1 ст. 55 ЦК України)[25].

ГК України та СК України по-різному визначають осіб, які потребують опіки та піклування. ГК України щодо дітей визначає, що опіка встановлюється над малолітніми особами, які залишилися без піклування батьків, а піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які залишилися без піклування батьків (ст. 58, 59 ЦК України). Стаття 243 СК України визначає категорію дітей, над якими устанавлюється опіка і піклування, – це діти-сироти та діти, які залишилися без піклування батьків. Перш за все впадає в очі різниця у визначенні категорії дітей, які потребують опіки та піклування.

З наведених норм видно, що ЦК України не виділяє в окрему категорію поняття «діти-сироти» і взагалі не оперує поняттям «діти» при визначенні осіб, які не досягли повноліття, які потребують опіки та піклування, а визначає їх як «малолітні особи» і «неповнолітні особи». Зате в СК України використані такі терміни, як «малолітня дитина» і «неповнолітня дитина» (ст. 6 та інші СК України). Очевидно, що поняття «діти, що залишилися без піклування батьків» є більш широким і може включати в себе і поняття «дитина-сирота». На нашу думку, цивільне законодавство повинно бути уточнено в частині визначення кола осіб, які відносяться до поняття «особа, що залишився без піклування батьків».

Однією з особливостей таких форм влаштування дітей, як опіка та піклування, є те, що опіка і піклування не тягнуть правових наслідків щодо існування взаємних прав і обов'язків у сфері спадкування, встановлених законодавством для усиновленої особи та усиновлювача. Причому це стосується і таких різновидів опіки та піклування, як прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу. У той же час за певних обставин опікуни, піклувальники та підопічні можуть стати спадкоємцями п'ятої черги, якщо хто-небудь з них, не будучи членом сім'ї, був на утриманні спадкодавця (ч. 2 ст. Тисяча двісті шістдесят п'ять ЦК України).

Патронат. Що стосується такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як патронат, то в правовому регулюванні також дуже багато протиріч, навіть незважаючи на те, що в січні 2010 законодавець кардинально змінив норми глави 20 СК України, що регулює відносини патронату. На відміну від попередньої редакції ст. 252 СК України, в якій не було визначено поняття «патронат» або «патронатного виховання», чинна редакція виділяє патронат над дитиною як тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини у сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, його родинами або іншими законними представниками складність цих життєвих обставин. При цьому патронатний вихователь – це особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання і реабілітації дитини у своїй родині.

Патронатний вихователь діє на підставі договору, укладеного з органом опіки та піклування. Згідно ч. 1 ст. 253 СК України Постановою Кабінету Міністрів України в березні 2017 затверджений Типовий договір про патронат над дитиною, адже з 1 січня по 31 грудня 2018 р впроваджується експеримент по здійсненню патронату над дітьми. Слід зауважити, що термін «складні життєві обставини» є дуже широким за своїм значенням, оскільки включає в себе як об'єктивні обставини життя

людини, так і суб'єктивні. Стаття 1 Закону України «Про соціальні послуги» називає складними життєвими обставинами обставини, викликані інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, в результаті яких особа частково або повністю не має (не отримало або втратило) можливості самостійно дбати про особисту (сімейної) життя і брати участь в суспільному житті.

Таким чином, пристрій дитини-сироти або дитини, що залишився без піклування батьків, перетворюється з сімейної форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, в форму надавати пріоритет дитині з цих категорій соціальних послуг зі сторони органу опіки та піклування за допомогою патрокімнатній вихователя. При цьому зауважимо, що законодавець не встановлює будь-якої відповідальності для батьків, які опинилися в складних життєвих обставинах зі своєї вини, зокрема внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами, діти яких влаштовані під патронат. На жаль, незважаючи на останні зміни в законодавстві, правові основи патронату все ще залишаються найменш врегульованими в порівнянні з іншими формами влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків.

Приймальна сім'я. Стаття 256-1 СК України так визначає поняття приймальні сім'ї: це сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків.

Припис ч. 4 ст. 256-2 СК України про те, що прийомні батьки є законними представниками прийомних дітей і діють без спеціальних на те повноважень як опікуни або піклувальники, побічно встановлює вимоги, що пред'являються до опікунів та піклувальників. Більш детально особливості створення та діяльності приймальні сім'ї врегульовані постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 № 565 , яким затверджено Положення про прийомній сім'ї і як додаток

до нього – договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання в прийомній сім'ї. Слід зазначити, що ч. 4 ст. 256-4 СК України передбачає затвердження Кабінетом Міністрів України Положення про прийомній сім'ї та типовий договір про влаштування дітей в прийомну сім'ю. Така термінологічна неузгодженість в назві договору повинна бути усунена.

Дитячий будинок сімейного типу. Що стосується такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, як дитячий будинок сімейного типу, то стаття 256-5 СК України визначає його як окремою сім'єю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває в шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 № 564 затверджено Положення про дитячий будинок сімейного типу і як додаток до нього – угода про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу [12]. Тут також простежується термінологічна неузгодженість щодо назви договору про влаштування дітей до дитячого будинку сімейного типу, оскільки ч. 4 ст. 256-8 СК України називає цей документ «типовий договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу».

Слід також враховувати, що законодавець відмовився від використання в цивільному законодавстві такого терміна, як «угода». 22 липня 2010 року Кабінет Міністрів України затвердив своєю постановою зміни до зазначеного положення, який значно погіршив умови влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, встановивши, що одночасне застосування різних форм влаштування до дитячого будинку сімейного типу дітей сирот і дітей, позбавлених батьківського піклування, крім випадків, коли батьки-вихователі перебувають з підопічним у сімейних чи родинних

відносинах, не допускається [13]. Однак на практиці діють дитячі будинки сімейного типу, в яких батьки-вихователі ще не мають такої форми влаштування, як дитячий будинок сімейного типу, усиновили дитину / дітей або взяли їх під опіку чи піклування. І так робиться часто, оскільки дитячий будинок сімейного типу передбачає пристрій не менше п'яти дітей, а відразу таку кількість дітей мало хто погоджується брати в сім'ю, незнавши свої сили в інших формах влаштування дітей.

В Україні залишається актуальною проблема влаштування дітей до інтернатних закладів (установи охорони здоров'я, навчальні заклади, заклади соціального захисту для дітей). Хоча законодавство вимагає створювати необхідні умови для всебічного і гармонійного розвитку вихованців інтернатних закладів, підготовки їх до самостійного життя і праці (ст. 24 Закону «Про охорону дитинства»), все ж ця форма не є сімейною формою влаштування, відмінна від них. У той же час поки немає можливості відмовитися від її існування в силу багатьох обставин, наприклад, коли відносини між особами, які взяли в свою сім'ю дитину, і цією дитиною не складаються, коли сімейні обставини таких осіб змінюються і вони змушені відмовитися від обов'язків опікунів, піклувальників або батьків-вихователів.

Норми про влаштування дітей в інтернатні установи повинні міститися в СК України, незважаючи на те, що це не є формою сімейного виховання. Саме тут повинні бути закладені правові основи передачі дітей під опіку держави. Слід визнати, що в Україні немає можливості захистити права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Законодавство України не містить норми про те, що право на сім'ю є особистим немайновим правом, що забезпечує природне існування людини, як це зроблено в ст. 291 ГК України.

Отже, викладені проблемні питання законодавства України в сфері регулювання форм влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, а також вивчена нами практика його застосування

свідчить про необхідність суттєвого вдосконалення законодавчого регулювання пристрою зазначених категорій дітей шляхом системного перегляду сімейного законодавства. Зокрема, поза правовим регулюванням залишилося власне визначення поняття «форма влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків». Виходячи з вищевикладеного, слід під формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розуміти законодавчо встановлений порядок передачі дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, в сім'ю або дитячу установу і забезпечення їм умов виховання, духовного та фізичного розвитку, організації відпочинку, забезпечення умов для проявлення здібностей дітей, захисту їх прав та інтересів. Це визначення повинно передувати нормам СК України, що регулює форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків (про усиновлення, опіку та піклування над дітьми, про патронат над дітьми, прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу).

За даними Міністерства соціальної політики України загальними сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 85,3% загальної кількості дітей зазначеної категорії[15]. Незважаючи на вагомий Досягнення відносно влаштування дітей-сиріт до сімейних форм виховання, у сучасності Українському суспільстві спостерігається чітка тенденція поширення такого явища, як соціальне сирітство. Так, за даними Міністерства соціальної політики України із загальної кількості дітей-сиріт (73182 сироти) лише 20-23% – сироти, інші – діти, які стали сиротами при живих батьку, а також діти, позбавлені батьківського Піклування [15].

Загалом, за даними ООН 34% від усієї кількості постраждалого від конфлікту на Сході України є діти, а саме 1,7 млн. Дітей.

У літературі виділяють наступні особливості правового статусу дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків:

1) У дітей-сиріт спостерігається реальне, фізичне зникнення об'єкта його прав – батьків.

2) При залишенні дитини без піклування його батьки продовжують об'єктивно існувати в реальному житті, проте дитина втрачає їх як об'єкт своїх прав.

3) делегувати правоздатність дитини. Діти-сироти та діти, які залишилися без піклування батьків, делегують свої права не батькам, а уповноваженим органам.

Отже, можна зробити наступні висновки:

- «... застосування ряду правових норм, що регламентують права та законні інтереси дітей, неможливо на тих же умовах до дітей-сиріт, і дітей, які залишилися без піклування батьків, в силу специфіки останніх;
- значна кількість правових норм мають особливості способів і методів захисту, як на теоретичному, так і на законодавчому рівнях, а також знаходять своє втілення у правозастосовчій практиці;
- діти-сироти мають ряд додаткових прав і законних інтересів, в результаті чого отримують додаткові гарантії при здійсненні прав і свобод»[15,с.197]

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ

2.1. Прийомна сім'я як інноваційна форма соціального захисту дітей-сиріт

Прийомна сім'я представляє складний механізм, з її допомогою діти сироти або діти, чії батьки були позбавлені батьківських прав, можуть знайти гідне виховання і сімейне тепло. В даний час немає точного і єдиного поняття прийомної сім'ї, однак багато вчених безперервно ведуть обговорення в юридичній літературі.

Прийомна сім'я – це малий соціальний інститут, який є формою влаштування дітей залишилися без піклування батьків на основі договору. Діти, які залишилися без піклування батьків, існують і існували в будь-якому суспільстві, тому не можна говорити про те, що таке явище як прийомна сім'я є творчість російських вчених практиків і теоретиків[24,с.210].

Договірне правовідношення про створення прийомної сім'ї слід трактувати як зобов'язання, що виникає з договору про прийомну сім'ю як угоди, яка, в свою чергу, є елементом складного юридичного складу – сукупності юридичних факту, в результаті яких створюється прийомна сім'я. Невід'ємними ознаками договору про прийомну сім'ю як правовідносини слід вважати відносний і строго особистий характер відносин між сторонами даного договору, які заздалегідь визначені в сімейному законодавстві. Договір про прийомну сім'ю має організаційний характер, регулює як особисті немайнові, так і майнові права та обов'язки суб'єктів правовідносин, що складаються в прийомній сім'ї[26].

Дана форма соціального устрою дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, – відносно нова для сучасної практики. Суть такої форми соціального влаштування дітей полягає в складанні договору між соціальними органами опіки та піклування і прийомними батьками (німецькою сім'єю) про передачу дитини (дітей) на виховання на термін, встановлений цим договором. Згідно з положенням про прийомній сім'ї, затвердженим Кабінетом Міністрів України ще в 1996 році, в прийомній сім'ї повинно бути всього не більше 8 дітей. Прийомні батьки виконують для прийомних дітей функції вихователів і отримують оплату від держави за свій виховний працю. Держава та органи місцевого самоврядування виділяють кошти на утримання кожну прийомну дитину і надають такого роду сім'ям відповідні пільги, встановлені російським законодавством. Органи опіки та піклування зобов'язані надавати прийомній сім'ї необхідну допомогу, сприяти створенню нормальних умов для життя і виховання дітей. Дані органи також мають право і повинні здійснювати контроль за виконанням покладених на прийомних батьків обов'язків щодо утримання, виховання та освіти дітей[2,с 17].

Обов'язковими для всіх випадків призначення опіки та піклування вимогами до кандидатури опікуна або піклувальника є:

- 1) повноліття особи, тобто досягнення нею 18 років;
- 2) повна цивільна дієздатність особи;
- 3) відсутність у відношенні кандидата, який набрав законної сили рішенням суду про позбавлення його батьківських прав (незалежно від часу його винесення);
- 4) відсутність у кандидата на момент встановлення опіки або піклування судимості за умисний злочин проти життя або здоров'я громадян.

Ця вимога вперше введено в законодавство і зводиться до неприпустимість призначення опікуном чи піклувальником як

повнолітніх, так і неповнолітніх підопічних тих громадян, щодо яких не знято або не погашено судимість за один із злочинів, відповідальність за які передбачена кримінальним законодавством.

5) Відсутність позбавлення батьківських прав на підставі закону.

Так, п. 15 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 26 квітня 2002р. №565 передбачено обов'язок осіб, які виявили бажання стати прийомними батьками, пройти навчання, організоване обласними центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із залученням спеціалістів з питань психології, педагогіки, медицини тощо за програмою.

Відповідно, під прийомною сім'єю, згідно зі ст. 256–1 СК України, розуміється сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У селі на Голопристанщині – Садово в 2013 році на базі родини Юрк Романа Олександровича і Юрк Ірини Петрівни, згідно з розпорядженням голови Голопристанської районної державної адміністрації була створена прийомна сім'я, в якій влаштовано на спільне проживання та виховання четверо малолітніх дітей, позбавлених батьківського піклування з однієї сім'ї.

На території Круглозерської селищної ради на базі родини Папіровських створена прийомна сім'я, в якій влаштовано на спільне проживання та виховання двоє дітей, позбавлених батьківського піклування. Сім'я Папіровський виростила своїх власних дітей, які вже покинули рідну домівку. Але вони хочуть виховувати дітей, що залишилися без батьківської опіки. Днями в районі подружжя уклали договір про виховання і спільне проживання між сім'єю прийомних батьків та головою райдержадміністрації.

Таким чином, порядок передачі дитини в прийомну сім'ю-це механізм влаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків у прийомні сім'ї, що полягає в укладенні договору між державою та особами, які виявили бажання стати прийомними батьками, які підходять під вимоги, прописані в законодавстві і зобов'язуються нести відповідальність за тих громадян, які були взяті на їхню опіку. Але не завжди сторони договору про прийомну сім'ю можуть залагодити відносини у поза судового порядку.

2.2. Шляхи вдосконалення та рекомендації щодо покращення соціальної роботи з дітьми-сиротами (на прикладі Херсонської області)

Виходячи з особливостей установ для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, відповідно до основних нормативних документів різного рівня, а також локальних актів освітніх організацій Херсонської області, доцільно при розробці програми супроводу процесів соціалізації та соціальної адаптації дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, виділити організаційну структуру, яка буде відповідати основній освітній програмі, що забезпечить однаковість методичних документів, які забезпечують утримання та умови освіти учнів.

Соціальна політика Херсонської області по відношенню до дітей передбачає наступні положення.

1) Першочергова увага до якнайкращого забезпечення прав дітей і захисту їх інтересів у всіх сферах життєдіяльності;

2) Розробку та виконання обласних цільових програм охорони і захисту дітей, профілактики бездоглядності та попередження правопорушень неповнолітніх, а також інших соціальних програм і заходів, спрямованих на забезпечення прав дітей та захист їх інтересів;

3) Виділення в обласному бюджеті коштів для реалізації міжвідомчих і відомчих програм в інтересах дітей;

4) Розвиток державної та муніципальної служб з питань сім'ї, дітей та моніторингу проблем дитинства;

5) Цілеспрямовану пропаганду охорони і захисту прав дітей [16].

В інтересах охорони життя і здоров'я дітей на території області діє система лікувально-профілактичних, реабілітаційних, медико-соціальних установ. Для виховання і освіти дітей на допомогу сім'ї діє мережа освітніх установ, що забезпечують право на вільний вибір форми навчання, освітнього закладу для отримання освіти.

Органи опіки та піклування організовують виявлення дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків, неповнолітніх, які не мають належних умов для життя і виховання в сім'ї, вживають заходів щодо їх пристрою і створення їм сприятливих умов для життя і виховання в сім'ї, вживають заходів щодо їх влаштування та створення їм сприятливих умов для всебічного розвитку, охорони їх життя і здоров'я.

Комісії у справах неповнолітніх і захисту їх прав є постійно діючими органами, утвореними при органах державної влади державної влади та органах місцевого самоврядування, і *надають допомогу дітям в оборону і відновлення порушених прав у всіх сферах життєдіяльності, координують роботу всіх суб'єктів, що входять в державну систему профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх та здійснюють захист прав дітей [16].

Станом на 01 січня 2019 року на території Суворовського району м. Херсона проживало 22143 малолітніх та неповнолітніх дітей.

На первинному обліку перебувало 119 дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з них, 100 дітей – під опікою та піклуванням, 8 дітей – в прийомних сім'ях, 3 – у дитячих будинках сімейного типу, 2 – в інтернатних установах, які належать до сфери

управління МОЗ, 2 – у державному навчальному закладі, 1 – у будинку дитини, яка належить до сфери управління МОН, 3 – в Центрі соціально – психологічної реабілітації дітей.

Забезпечуючи право дитини на сімейне виховання, протягом 2019 років виявлено та надано статус 19 дітям, а саме, статус дитини – сироти – 5, статус дитини, позбавленої батьківського піклування – 14. Влаштовано до сімейних форм виховання 20 дітей, які залишилися без батьківського піклування, та перебувають на первинному обліку служби у справах дітей, а саме, під опіку/піклування – 18, до прийомної сім'ї – 1 та 1 дитину влаштовано під опіку, яка перебуває на первинному обліку в іншому районі області.

Приділяється значна увага пріоритетній формі влаштування дітей, як усиновлення. Зокрема, протягом 2019 року було усиновлено 2 дітей (всі усиновителі – громадяни України). На обліку з усиновлення перебуває ще 20 дітей, які чекають на свою родину. На обліку в районі перебуває 82 усиновлених дитини, за якими здійснюється нагляд щодо умов їх проживання і виховання.

На території Суворовського району м. Херсона також функціонує два дитячих будинки сімейного типу (ДБСТ): родини Золотарь, де на вихованні перебувають одна дитина з первинного обліку служби у справах дітей та діти з інших територій, та родини Васильєвих. Також, функціонує прийомна сім'я Потьомкіних, на вихованні якої, перебувають діти з інших районів.

В районі простежується позитивна динаміка щодо влаштування дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до сімейних форм виховання.

Так, показник питомої ваги (кількість дітей, яких влаштовано до сімейних форм виховання до загальної кількості дітей, які перебувають на первинному обліку служби у справах дітей) на грудень 2019 року становить 96,0%.

З метою забезпечення прав дитини, службою у справах дітей постійно здійснюється контроль за умовами утримання, навчання та виховання дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, охоплених сімейними формами виховання, шляхом відвідування та обстеження умов проживання.

При цьому контролюється цільове використання коштів опікунами/піклувальниками на утримання їх підопічних, про що опікуни/піклувальники щорічно подають до служби у справах дітей звіти; здійснюється нагляд за дотриманням опікунами/піклувальниками чинного законодавства щодо життя, здоров'я, навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

На підставі отриманої інформації працівниками служби у справах дітей щорічно готуються висновки про стан утримання, навчання та виховання дитини.

Служба у справах дітей Суворовської районної у м. Херсоні ради постійно організовує та приймає участь в культурологічних заходах для дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Так, за участю спонсорів, проведено заходи з нагоди Дня захисту дітей, Дня незалежності України, першого дзвоника, Дня Святого Миколая під час яких діти змогли відпочити, взяти участь у конкурсних програмах, отримати подарунки. Крім того, всі статусні діти району до новорічних та різдвяних свят отримують подарунки.

Протягом 2019 років спеціалістами служби у справах дітей обстежено 140 опікунських сімей та 42 родину, в яких проживають усиновлені діти. При перевірці, порушень прав дитини не виявлено. На підставі отриманої інформації, щорічно готуються висновки та звіти про стан утримання, навчання та виховання підопічних дітей.

Так, відповідно до встановлених державою соціальних стандартів дитина щомісячно отримує матеріальну допомогу не менше ніж два прожиткових мінімуму відповідно до свого віку; має змогу безкоштовно

оздоровитися; при досягненні 18 річного віку – отримати одноразову фінансову допомогу, розмір і порядок отримання якої, визначено Кабінетом Міністрів України (протягом 2019 – року 18 підлітків по досягненню повноліття отримали матеріальну допомогу у розмірі 1810 грн.); по закінченню 9 та 11 класів отримати одноразову фінансову допомогу (у поточному році 24 підлітків отримало по 400 грн.). В районі забезпечено право дитини на отримання освіти. Так, із зазначеної категорії дітей, 80 – є учнями загальноосвітніх шкіл, 14 – навчальних закладів I – IV рівнів акредитації, 2 дітей є вихованцями інтернатних та 9 дошкільних закладів, 2 – навчаються за індивідуальним графіком

Крім того, протягом 2019 року знято з обліку 23 дітей: 11 дітям надано статус дитини, позбавленої батьківського піклування (влаштовано до сімейних форм виховання), у зв'язку із позбавленням батьківських прав їхніх батьків; 4 – знято з обліку та повернуто до біологічної родини (з батьками проведено корекційно-реабілітаційну роботу); 5 – по досягненню повноліття; 3 – у зв'язку із зміною місця проживання.

Для забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та запобігання негативних проявів серед них, своєчасного виявлення та обліку, проведення соціального інспектування сімей, які неспроможні виконувати виховні функції, протягом 2019 року службою у справах дітей Суворовської районної у м. Херсоні ради було проведено 73 рейдів «Сім'я», «Підліток», «Діти вулиці».

Під час рейдів вилучено 14 дітей із сімей, 9 з яких було влаштовано до Центру соціально – психологічної реабілітації дітей, 5 – до медичних установ. Попереджено 138 батьків, які ухилялися від виконання своїх обов'язків

Подано до судових органів 28 позовів відносно 30 осіб щодо позбавлення їх батьківських прав, у тому числі за ініціативи служби у

справах дітей – 10 позовів про позбавлення батьківських прав відносно 12 осіб та 1 позов щодо відібрання дитини без позбавлення батьківських прав батьків (на теперішній час справи розглядаються у Херсонському міському суді Херсонської області). Крім того, представниками Національної поліції України притягнуто до адміністративної відповідальності за ст.184 КУпАП – 82 особи.

Основний зміст соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми полягає в захисті їх прав, контролі за умовами їх утримання, соціальної реабілітації та адаптації, допомоги в працевлаштуванні та забезпеченні житлом[5].

Сучасна система соціального захисту дітей-сиріт в чому базується на інститутах і установах, створених у радянський період. Однак виділимо кілька принципових відмінностей має характерні риси [16, с. 43].

1) Підставою законодавства, що регулює питання соціального захисту дітей-сиріт є норми міжнародного права;

2) Сімейний пристрій дітей-сиріт є пріоритетом державної сімейної політики;

3) Відбувається процес деінституалізації соціального захисту дітей - сиріт, тобто, спостерігається заміна соціальних інститутів, що тягне за собою скорочення числа дітей в державних установах за рахунок розвитку альтернативних форм влаштування;

4) Спостерігається активний розвиток приватної та корпоративної благодійності, високий ступінь участі некомерційних організацій в питаннях профілактики сімейного неблагополуччя, соціального сирітства, сімейних форм життєустрою дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, допомога в соціальній адаптації дітей-сиріт.

Виділяють кілька рівнів профілактичної діяльності щодо соціального сирітства.

1) Загально соціальний рівень, що включає діяльність держави, суспільства, соціальних інститутів, яка спрямована на вирішення протиріч економіки, соціального життя, морально-духовної сфери;

2) Спеціальний рівень, що складається в цілеспрямованому впливі на негативні фактори, пов'язані з окремими видами відхилень або проблем;

3) Індивідуальний рівень, що містить профілактичну діяльність в відношенні конкретних осіб, поведінка яких має риси відхилень або соціальних девіацій [18].

З метою захисту прав дітей-сиріт повинна проводитися цілеспрямована і планомірна робота з реалізації законів та інших нормативних актів, що закріплюють їх права, виділяються з бюджетів необхідні кошти на утримання цієї категорії дітей в державних установах, виплачується допомога на дітей, які перебувають під опікою (піклуванням), які виховуються у родичів, в прийомних сім'ях.

Випускники, які мають в установленому законом порядку право на отримання житлового приміщення, щодо виходу з сирітських установ повинні забезпечуватися житлом: отримувати власні житлові приміщення або вселяються в раніше збережені за ними житлові приміщення[14, с. 56].

Для того щоб кардинально змінити ситуацію, що склалася і поліпшити рішення названих проблем відповідно до законодавства та регіональними органами самоврядування було слід розробити програму заходів щодо забезпечення прав дітей-сиріт, випускників дитячих будинків, будинків-інтернатів, шкіл інтернатів та заходів по їх соціальної адаптації в суспільстві.

Дана програма в галузі навчання, виховання і психолого-педагогічної реабілітації в установах освіти та соціального захисту населення включає в себе наступні заходи [28]:

- Дотримання чинного законодавства щодо захисту прав дітей-сиріт на освіту, медичне обслуговування, житло і професійне навчання, а також захист прав і законних інтересів в період перебування на повному державному забезпеченні.

- Своєчасні виплати в установлених розмірах грошової допомоги, стипендій, пенсій, компенсацій та інших соціальних виплат, передбачених законодавством України.

Безкоштовний проїзд на міському, приміському транспорті (крім таксі), а також безкоштовний проїзд в період канікул до місця проживання і назад до місця навчання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, в період навчання у всіх типах освітніх установ.

- Надання в першочерговому порядку безкоштовного відпочинку та оздоровлення дітей-сиріт, з урахуванням стану здоров'я та медичних показань в період навчання і після закінчення відповідних установ.

- Розвиток служб психолого-педагогічної підтримки дітей-сиріт в установах інтернатного типу, впровадження позитивного досвіду і нових методик психологічної адаптації дітей-сиріт і тестування ступеня підготовленості до самостійного життя.

- Своєчасну (після закінчення інтернатів) передачу інформації про випускників, що мають відхилення в психічному розвитку, в психоневрологічні диспансери та інші лікувальні установи за місцем виділеної житлової площі.

- Заходи щодо підвищення рівня інформованості вихованців дитячих будинків, будинків-інтернатів і шкіл-інтернатів з основ житлового, цивільного, шлюбно-сімейного законодавства, а також основних конституційних прав і обов'язків.

- Проведення на базі міських і районних центрів соціального захисту сім'ї і дітей навчальних семінарів і перепідготовки працівників

соціальних служб, інтернатних установ з соціально-правових питань захисту прав дітей.

- Комплекс заходів, спрямованих на поліпшення професійної орієнтації дітей-сиріт, розвиток їх творчих здібностей, виховання їх в дусі поваги до праці і навичок самостійного життя.

- Надання даної категорії громадян одягу, взуття, м'якого інвентарю, обладнання, предметів побуту першої необхідності, якими забезпечуються вихованці після закінчення інтернатного закладу за рахунок бюджетних коштів.

В області професійної орієнтації та працевлаштування дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, має передбачатися [13, с. 99]:

- Надання сприяння в працевлаштуванні випускникам з числа дітей-сиріт – колишніх вихованців дитячих будинків та шкіл-інтернатів, в т.ч. після закінчення професійного навчання.

- Висновок на конкурсній основі договорів з підприємствами щодо збереження наявних і створення нових робочих місць для працевлаштування безробітної молоді, в першу чергу випускників дитячих будинків, будинків-інтернатів і шкіл-інтернатів.

- Сприяння професійній підготовці та навчанню випускників дитячих будинків, шкіл-інтернатів, будинків-інтернатів на базі освітніх установ відповідно до укладених договорів на професійне навчання безробітних громадян.

- Здійснення професійних консультацій та психологічного супроводу в період працевлаштування випускників дитячих будинків, будинків-інтернатів і шкіл-інтернатів, які звернулися в службу зайнятості.

- Здійснення діагностики дітей-сиріт на їх професійну придатність з урахуванням стану здоров'я. Особлива увага при цьому звертається на

випускників, що мають відхилення в психічному розвитку (за участю фахівців-психіатрів).

- Створення нових спеціальних робочих місць для дітей-сиріт і надання пільг підприємствам, що здійснюють квотування робочих місць зазначеної категорії громадян.

- Сприяння випускникам сирітських установ в отриманні вищої освіти і виділення в державних вищих та середніх спеціальних навчальних закладах квоти для цих абітурієнтів.

- Виплата допомоги по безробіттю та стипендії в установленому розмірі дітям-сиротам і дітям, які залишилися без піклування батьків, зареєстрованих в органах зайнятості і вперше шукають роботу або отримують нову спеціальність.

- Розгляд питання про доплату до заробітної плати до середнього міського рівня працевлаштованим на підприємства і в організації випускникам дитячих будинків, будинків-інтернатів, шкіл-інтернатів (до досягнення ними 23 років).

Для поліпшення становища зазначеної категорії дітей, розглянемо комплекс заходів:

- «...розширення сімейних форм влаштування дітей-сиріт;
- створення найбільш сприятливих умов для виховання дітей у прийомних сім'ях;
- стимулювання усиновлення та інших сімейних форм влаштування дітей в сім'ї громадян України;
- мінімізацію практики усиновлення українських дітей іноземними громадянами, які проживають за кордоном;
- деінституціалізація та розукрупнення дитячих сирітських установ, їх перепрофілювання в сучасні, оснащені необхідними кадровими ресурсами, матеріально-технічними засобами центри підготовки і професійного супроводу прийомних та інших прийомних сімей, а також до центрів реабілітації, соціальної адаптації та професійної

орієнтації дітей – сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків;

- перерозподіл бюджетних коштів з фінансування державних сирітських установ на всебічну підтримку сімей, на виховання дітей – сиріт. Це дозволить заощадити значні кошти і направити їх на підтримку сімей з неповнолітніми дітьми, які перебувають у важкій життєвої ситуації, прийомних сімей» [10, с. 45].

Прогноз розвитку ситуації в сфері сімейного неблагополуччя та становища дітей – сиріт. Ймовірними наслідками прийняття при реалізації цільової програми комплексу заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей – сиріт можуть стати:

- «...зниження кількості дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, в тому числі за рахунок скорочення вторинної хвилі соціального сирітства, викликаного неадекватною соціалізацією, соціальної незахищеністю випускників закладів інтернатного типу;
- скорочення частки дітей, які перебувають на державному забезпеченні в установах інтернатного типу;
- підвищення ефективності роботи зі створення сприятливих умов для забезпечення життєдіяльності дітей-сиріт, збільшення кількості дітей, які залишилися без піклування батьків, переданих в сім'ї;
- скорочення кількості дітей-інвалідів з числа дітей – сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків;
- скорочення чисельності бездоглядних та безпритульних дітей;
- скорочення числа правопорушень серед неповнолітніх;
- скорочення числа дітей – жертв жорстокого поводження та інших злочинів, в тому числі з боку осіб, на яких покладено обов'язки по їх вихованню;

- відродження і підтримка традиційних сімейних цінностей, орієнтації на дітонародження в законному шлюбі;
- зростання мотивації громадян на народження дітей і прийом на виховання в сім'ї дітей – сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків» [33].

Застосовувані технології можна розділити на наступні основні групи: перші – вирішують проблеми сімейних відносин і відповідно цілеспрямовані на ранню профілактику соціального сирітства, друга група технологій регулює соціально-психологічну діяльність щодо кризових сімей, сімей, які перебувають у важкій життєвої ситуації, сімей, в яких виховуються діти з обмеженнями можливостей здоров'я.

Прикладами технології першої групи можуть наступні способи діагностування: «мережу соціальних контактів», що включає діагностику та опрацювання найближчого оточення дітей, «школа відповідального батьківства», соціальна програма «Батькам майбутнім», яка спрямована на надання консультаційної підтримки сім'ям, вагітним жінкам з питань розвитку особистих психологічних і соціальних ресурсів

Однією з найбільш ефективних технологій профілактики соціального сирітства є інтенсивна сімейна терапія на дому, орієнтована, в першу чергу, на ті сім'ї, в яких виховуються діти з серйозними порушеннями поведінки, сім'ї з ризиком вилучення дітей і позбавлення / обмеження батьківських прав. Застосування технології звертає увагу членів сім'ї на внутрішні конфлікти, особистісні ресурси, активізацію фізичного і соціально-психологічного потенціалу. Програма реорганізації розрахована на період від півроку до року [15, с. 43].

Отже, основні напрямки реалізації: профілактика порушення прав, рання діагностика соціальних ситуацій, які провокують неблагополуччя і бездоглядність, надання допомоги дітям в сім'ї. Перевагою запровадження методів попередження виникнення ситуацій соціального

сирітства виступає, в першу чергу, висока кваліфікація співробітників установ соціального захисту, системи освіти, так як даний напрямок пред'являє високі вимоги до творчому потенціалу, аналітичним здібностям, можливостям для оволодіння сучасними методами, новаторської діяльності для внесення змін до діючої системи.

ВИСНОВКИ

Соціальне сирітство – один з найважчих феноменів, що існують в сучасному суспільстві. Під «соціальними сиротами» розуміють дітей (до 18 років), які мають біологічних батьків, але ті з яких-небудь причин не займаються вихованням та утриманням дитини і не дбають про нього. Соціальні проблеми сирітства, питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, розглядаються в рамках широкої проблематики соціальних інститутів і трансформацій, в контексті загальних завдань соціальної політики та соціального захисту населення, соціологічного аналізу теорії і практики соціальної роботи.

Методологічний пошук ефективних способів попередження ризиків соціального сирітства, методів і форм його профілактики обумовлює необхідність розгляду широкого контексту проблеми сирітства, виявлення його причин, серед яких прийнято розділяти такі групи негативних факторів. Соціально-економічні фактори носять пролонгований характер і корінням сягають в трансформацію радянської соціально-економічної структури, яка сталася в 90-і роки ХХ століття. Соціально-психологічні причини пов'язані з кризою сім'ї, погіршенням клімату в ній, збільшенням числа розлучень, втратою одного з батьків, з грубим ставленням до дітей в сім'ї, фізичними покараннями.

Норми про влаштування дітей в інтернатні установи повинні міститися в СК України, незважаючи на те, що це не є формою сімейного виховання. Саме тут повинні бути закладені правові основи передачі дітей під опіку держави.

Соціальна політика Херсонської області по відношенню до дітей передбачає наступні положення: першочергова увага до якнайкращого забезпеченню прав дітей і захисту їх інтересів у всіх сферах життєдіяльності; розробку та виконання обласних цільових програм охорони і захисту дітей, профілактики бездоглядності та попередження

правопорушень неповнолітніх, а також інших соціальних програм і заходів, спрямованих на забезпечення прав дітей та захист їх інтересів; виділення в обласному бюджеті коштів для реалізації міжвідомчих і відомчих програм в інтересах дітей; розвиток державної та муніципальної служб з питань сім'ї, дітей та моніторингу проблем дитинства; цілеспрямовану пропаганду охорони і захисту прав дітей.

Для поліпшення становища зазначеної категорії дітей, існує ряд заходів: розширення сімейних форм влаштування дітей-сиріт; створення найбільш сприятливих умов для виховання дітей у прийомних сім'ях; стимулювання усиновлення та інших сімейних форм влаштування дітей в сім'ї громадян України; мінімізацію практики усиновлення українських дітей іноземними громадянами, які проживають за кордоном; деінституалізація та розукрупнення дитячих сирітських установ, їх перепрофілювання в сучасні, оснащені необхідними кадровими ресурсами, матеріально-технічними засобами центри підготовки і професійного супроводу прийомних та інших прийомних сімей, а також до центрів реабілітації, соціальної адаптації та професійної орієнтації дітей – сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків; перерозподіл бюджетних коштів з фінансування державних сирітських установ на всебічну підтримку сімей, на виховання дітей-сиріт. Це дозволить заощадити значні кошти і направити їх на підтримку сімей з неповнолітніми дітьми, які перебувають у важкій життєвій ситуації, прийомних сімей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артющкіна Л. М. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема/ Л. М. Артющкіна, А.О. Полянничко – Суми: СумДПУ, 2002. – 268 с.
2. Бевз Г. М. Соціально-психологічні чинники виникнення та розвитку прийомного батьківства; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2002. – 13-21 с.
3. Безпалько О. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: [монографія]. К.: Наук. світ, 2006. 363 с.
4. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / О. Безпалько, І. Зверєва, С. Харченко та ін.; [За заг. ред. І. Зверєвої, Г. Лактіонової]. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
5. Бутрин-Бока Наталія Щодо питання про прийомну сім'ю: деякі правові аспекти 110 ISSN 2524-0129. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 3 (11). 2017 р.
6. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей від 30 вересня 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_075
7. Зверєва І.Д. (ред.) Соціальна робота в Україні. Навчальний посібник. Київ: Центр навч. літ-ри, 2004. - 256 с.
8. Соціальна педагогіка , за редакцією професора Капської А. Й., Київ «Центр учбової літератури» 2011.
9. Соціальна робота: технологічний аспект: / за ред. А. Й. Капської. навчальний посібник – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
10. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Капської А. К.: УДЦССМ, 2000. 240 с.

11. Карпенко О.І. Правові засади утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, 2002.-191с.
12. Кияниця З. П. Сімейний патронат: перші кроки впровадження в Україні / З. П. Кияниця // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2011. – № 1 (2). – С. 83–91.
13. Мироненко В. П. Місце прийомної сім'ї у системі форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування / В. П. Мироненко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Вип. 60. – С. 219–224.
14. Міхеєва Л. Ю. Інститут опіки та піклування в сучасних умовах / Л. Ю. Міхеєва // Держава і право. – 2003. – № 5. – С. 53–59.
15. Потопахіна О. М. Соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа : монографія / О. М. Потопахіна. – Одеса: Фенікс, 2009. – 204 с.
16. Семьонкіна І. А. Подружня дезадаптація при порушенні функції сім'ї та її психологічна корекція / Семьонкіна Ірина Артурівна. – К., 2001. – 219 с.
17. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. : у 2 ч. / [авт. кол.: В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е. М. Лібанова та ін.]; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. – К.: НАДУ, 2009. – Ч. 1. – 456 с.
18. Соціально-правовий захист дитинства. Навчально-методичний посібник / за редакцією І. І. Смагіна, В. Ю. Арешонкова, Т. М. Смагіної. – Житомир: ОППО, 2006. – 356 с.
19. Сніжко М. Б. Принципи та положення Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої) / М. Б. Сніжко. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/34812>.
20. Соляник М. Г. Прийомна сім'я як одна з форм виховання дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування / М. Г. Соляник // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць.

- Вип. 7. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 74–77. – Сер. № 11. («Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка»).
21. Суходольська А. С. Соціальне сирітство: історичні аспекти та сутність поняття / А. С. Суходольська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – № 2. – С. 190-197.
22. Харченко Ю. П. Особливості функціонування сімейних форм виховання в Україні / Ю. П. Харченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=81>. 20. Цивільне право: підруч. Том 3 / під ред. А. П. Сергєєва, Ю. К. Толстого. – М., 2001. – 780 с.
23. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності / З. М. Шевців Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
24. Шишко О. Прийомна сім'я як спосіб вирішення проблеми соціального сирітства / О. Шишко // Психологія особистості. – 2010. – № 1. – С. 210–218.
25. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
26. Постанова від 26 квітня 2002 р. N 565 Київ Про затвердження Положення про прийомну сім'ю – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п#Text>
27. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

28. Кияниця З. П. Сімейний патронат: перші кроки впровадження в Україні / З. П. Кияниця // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2011. – № 1 (2). – С. 83–91.
29. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
30. Стаття 207СК. Поняття усиновлення – Режим доступу: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/sku/87-sku/3401-207.html>
31. Технологія соціальної роботи: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 464 с.
32. Указу Президента України від 11.07.05 №1086/2005 "Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей" та Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків": – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086/2005#Text>
33. Указ Президента України про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період 2020 року, м. Київ 22 жовтня 2012 року № 609/2012: – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Додаток 1

Я, Сурженко Дар'я Сергіївна
учасник(и) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

04.03.2018
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Дар'я Сурженко
(вг'ябризіише)